

Lika tillgång till konst och kultur

Undervisningsministeriets åtgärdsprogram 2006–2010

Opetusministeriön julkaisuja 2006:13

Lika tillgång till konst och kultur

Undervisningsministeriets åtgärdsprogram 2006–2010

Undervisningsministeriets publikationer 2006:13

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.fi>
Taitto / Ombrytning: Leena Jaatinen

ISBN 952-485-121-0 (PDF)

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2006:13

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
2 Vad innebär tillgång till kultur?	7
3 Tillgänglighet och jämlikhet i lagstiftningen	11
4 Åtgärder	14
4.1 Utveckling av tjänsten Kultur för alla	14
4.2 Resultat- och informationsstyrning vid konst- och kulturinstitutioner	16
4.3 Prövningsbaserade statsunderstöd	19
4.4 Samarbete över sektorsgränserna	24
5 Genomförande och uppföljning av programmet	27
6 Litteratur	29

1 Inledning

Enligt statsminister Matti Vanhanens regeringsprogram innefattar värderingarna i ett civiliserat samhälle jämlikhet, tolerans, internationalism, ansvar för miljön och jämställdhet mellan könen. I regeringsprogrammet förbinder man sig att ta hänsyn till mångkulturalism och olika språkgruppers behov samt till att stärka jämlikheten människor emellan. Särskild vikt läggs vid kulturella rättigheter för barn, handikappade och minoritetsgrupper.

I statsrådets principbeslut om konst- och konstnärspolitik (2003) förutsätts det att undervisningsministeriet utformar ett åtgärdsprogram för att öka den kulturella tillgängligheten i offentliga konst- och kulturinstitutioner. Kommissionen för handikappade och kultur (2003–2005) inledde sin verksamhet våren 2003 och fick i uppdrag att utarbeta ett förslag. Förslaget till åtgärdsprogrammet *Lika tillgång till konst och kultur* blev klart i oktober 2004.

Undervisningsministeriets kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelning tillsatte 4.2.2005 en arbetsgrupp för att bereda ministeriets åtgärdsprogram för åren 2006–2010 för ökad tillgänglighet till konst och kultur. I programmet skall arbetsgruppen främst koncentrera sig på åtgärder som genomförs av undervisningsministeriets kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelning och förvaltningen som är underställd den eller på åtgärder som undervisningsministeriet kan påverka genom resultatstyrning. Frågor som rör kons- tungundervisning och -utbildning avgränsades ur programmet. Som tyngdpunkt i programmet fastställdes tillgången till offentliga kulturtjänster, men avsikten var att även beakta minoritets- och specialgruppernas möjlighet att bedriva kulturverksamhet på eget initiativ.

Detta program bygger utöver programförslaget från Kommissionen för handikappade och kultur även bland annat på undervisningsministeriets invandrarpolitiska riktlinjer där ministeriet har definierat sina mål gällande invandrarnas ställning. I förslaget till regeringens invandrarpolitiska program, som blev klart i juni 2005, har även målen gällande kultur-, idrotts- och ungdomspolitik skrivits in. Dessutom innehåller undervisningsministeriets jämlikhetsplan, som färdigställdes vid samma tid, allmänna och särskilda åtgärder för att främja etnisk jämlikhet i undervisningsministeriets verksamhet. I dessa program och riktlinjer har strategiska linjer och visioner lagts fram. I detta program koncentrerar man sig däremot på praktiska åtgärder.

Språk- och kulturminoriteter (bl.a. samer, romer, teckenspråkiga och invandrare) samt minoriteten handikappade är de viktigaste målgrupperna som man med detta program vill ge bättre tillgång till konst och kultur. När åtgärderna genomförs skall hänsyn tas till de behov som de som av olika skäl tillhör en minoritetsgrupp har, till exempel den kulturella minoriteten handikappade. Genom åtgärderna i programmet kan tillgängligheten dessutom ökas för andra minoriteter och specialgrupper, exempelvis äldre människor samt barn och unga. Sist och slutligen gör en ökad tillgänglighet det lättare för alla människor att ta del av kulturutbudet.

Såväl i regeringsprogrammet som i principbeslutet om konst- och konstnärspolitik är perspektivet regional jämlikhet viktigt. Ämnet har även behandlats ur flera perspektiv i ett aktuellt åtgärdsprogram publicerat 2003 om kultur-, idrotts- och ungdomspolitisk regionutveckling och har därför lämnats utanför detta program.

Även frågor gällande konstundervisning och -utbildning samt idrotts- och ungdomspolitik har ställts utanför detta program. För specialstuderande torde åtgärdsprogrammet från 2004 gällande yrkesinriktad specialundervisning höra till de viktigaste av programmen om utbildningsfrågor. I rapporten *Esteetön opiskelu yliopistoissa* (Tillgänglighet till universitetsstudier) kartläggs i sin tur tillgängligheten till universitetsstudier och problem som är knutna till dem och universitetens övriga verksamhet med avseende på personer med handikapp eller ett annorlunda inlärningssätt.

Inom området idrott har åtgärder som främjar idrott för invandrare och specialgrupper vidtagits redan tidigare i form av fristående projekt och delstöd till idrottsorganisationernas basverksamhet samt strävan efter bättre tillgänglighet till idrottstjänster, bl.a. idrottsplatser. I fråga om ungdomar har även specialgrupperna, som till exempel behovet av ungdomsverksamhet för ungdomar som är handikappade eller tillhör en kulturell minoritet, beaktats inom ramen för bidragspolitiken. Likaså har hänsyn tagits till minoriteternas behov vid beredningen av lagstiftningen inom det aktuella området. Åtgärderna i programmet har trots allt många beröringspunkter särskilt med UngKultur-evenemangen

och stödet till ungdomskulturen överlag.

Programmet består av åtgärder som undervisningsministeriet avser att genomföra senast år 2010. En del av åtgärderna förutsätter att ministeriets tillbudsstående anslag ökar från nivån år 2005. En del av åtgärderna kan genomföras genom allokering av de befintliga anslagen.

Tillgången till konst och kultur skall i första hand främjas med hjälp av resurs-, informations- och resultatstyrning från undervisningsministeriet. Om det visar sig att jämlikhetsmålen inte uppfylls på ett tillräckligt framgångsrikt sätt inom ramen för allmänna åtgärder och system är det möjligt att efter behov ta fram särskilda stödsystem för språk-, kultur- och handikappminoriteter. Tillgången till kultur kan dock förbättras endast om konst- och kulturinstitutionerna och de övriga kulturaktörerna samt den regionala konstförvaltningen och kommunernas kulturförvaltningar ser över sin egen praxis i fråga om tillgången. Råd och verktyg som kan tillämpas på olika minoritets- och specialgruppers behov finns att tillgå i publikationen *Lika tillgång till konst och kultur* och på Statens konstmuseums informationstjänst Kultur för alla (<http://www.kulttuuriakaikille.fi/svenska.html>)

Även undervisningsministeriet skall utveckla sin egen verksamhet till att vara så icke-diskriminerande och tillgänglig som möjligt såväl för sin egen personal som för kunderna. Genom att utveckla sin egen verksamhet kan ministeriet också föregå med gott exempel för sina underställda ämbetsverk och institutioner. De åtgärder som anförs i kapitlet om ämbetsverk och institutioner som är underställda ministeriet gäller även i tillämpliga delar ministeriets egen verksamhet. Dessutom måste undervisningsministeriets alla program som rör personalpolitik och personalens välbefinnande ta hänsyn till personer som tillhör en språk- eller kulturminoritet eller är handikappade.

2 Vad innebär tillgång till kultur?

Kulturutbudet är tillgängligt när olika kundkretsar kan använda det och ta del av det så lätt och obehindrat som möjligt. En lättillgänglig tjänst är tillgänglig för alla och ger möjlighet till deltagande och upplevelser oberoende av individernas olika egenskaper. Tillgänglighet innebär att alla människor har möjlighet att delta.

Tillgänglighet innebär också att människor bemöts jämlikt och inte diskrimineras. Ingen får försättas i en sämre ställning på grund av härkomst, ålder, kön, handikapp eller en annan personlig egenskap. När det gäller minoritets- eller specialgrupper kan det vara nödvändigt att bemöta dem positivt på ett speciellt sätt så att dessa grupper faktiskt får ett jämlikt bemötande.

Den kulturella tillgängligheten kan förbättras genom att hindren för deltagande avlägsnas. Hindren kan höras samman med sinnen, informering, svårigheter att förstå, attityder, fysiska eller ekonomiska faktorer

samt brister i beslutsprocessen.

En förutsättning för god tillgänglighet är att de som producerar och finansierar kulturtjänsterna samt de som har ansvaret för de finansiella besluten är medvetna om vilka hinder det finns och vilka medel det finns att övervinna dem. Oftast existerar hindren på grund av okunskap och oavsiktliga attityder. När de finansiella besluten fattas och tjänsterna produceras är det inte givet att hänsyn tas till att de som använder kulturtjänsterna rör sig, agerar, använder sina sinnen och hanterar information på olika sätt och att alla potentiella användargrupper bör beaktas. En attityd som uppmärksammar specialgruppernas behov leder till resultat som förbättrar tillgängligheten. I det följande presenteras några exempel på hinder för tillgängligheten och hur de kan avlägsnas. Mer detaljerad information finns exempelvis i publikationen *Lika tillgång till konst och kultur*.

Hinder för tillgänglighet och hur de kan övervinnas

Fysiska hinder

I synnerhet för handikappade och personer som tillhör någon specialgrupp utgörs hindren för deltagande ofta av fysiska faktorer i den bebyggda miljön. Deltagandet försvåras till exempel av ojämna färdleder, små hissar, toaletter som inte är anpassade för rörelsehindrade, alltför höga betjäningsskivor som därmed gör det svårt att uträtta ärenden, felaktigt placerade utställda produkter och texter, brist på rullstolsplatser i salongerna och brist på platser att vila på i allmänna lokaler.

När tillgängligheten förbättras har man fäst störst vikt vid de fysiska hindren. Att undanröja dem gör det lättare att delta för många olika personer, till exempel rörelsehindrade, äldre och personer som rör sig med barnvagn.

Sinnesrelaterade hinder

Möjligheten att använda sinnen på ett mångsidigt och varierande sätt gör det lättare att ta emot information och berikar upplevelserna. För att synskadade, döva, dövblinda, lomhörda och teckenspråkiga personer skall kunna utnyttja kulturtjänsterna behövs olika specialarrangemang. Textade filmer och andra audiovisuella föreställningar, markeringar i punktskrift, reliefkartor, reliefbilder och anpassad orientering ger information i alternativa former. Tydliga vägvisare och stor text i tydlig kontrast mot bakgrunden är tillgängliga för de

flesta. Bildtecken, till exempel piktogram, på vägvisarna ger många mer information.

Tillgängligheten ökar också när informationen alternativt eller samtidigt förmedlas både med ljud och med bild. Tekniska hjälpmedel, som induktionsslingor eller andra ljudöverföringssystem, gör utbudet tillgängligt. För att webbtjänster skall vara tillgängliga via flera sinnen krävs det kompatibilitet med olika slag av teknisk utrustning, exempelvis talsyntetisator och punktskriftsdisplay.

Tillgängligheten ökas också av tolkning, exempelvis i form av beskrivningstolkning, teckenspråk eller olika metoder för kommunikation. Även tjänster direkt producerade på teckenspråk förbättrar tillgängligheten.

Ekonomiska hinder

Ekonomiska hinder kan inverka på deltagandet. Den ekonomiska tillgängligheten till kulturtjänster och kompletterande tjänster, exempelvis kaféer eller butiker, kan förbättras bl.a. med olika graderade priser. Olika grupper av människor, som till exempel barn, studerande, arbetslösa, värnpliktiga och civilpliktiga, får redan rabatt på inträdesbiljetterna till de flesta konstinstitutioner och kulturtjänster. De som tillhör språk- och kulturminoriteter eller är handikappade får rabatt på biljettpriset om de ingår i någon av de ovan nämnda grupperna. När det gäller personer som tillhör specialgrupperna är det viktigt att den medföljande assistenten, tolken, guiden eller handledaren har gratis inträde till kulturinstitutionen eller evenemanget.

Förståelserelaterade hinder

En del användare kan ha svårigheter att förstå kulturella innehåll. Orsaken kan bl.a. vara bristande bakgrundskunskaper samt ringa kännedom om kultur eller svårigheter att tolka broschyrer, skyltar eller annan information som riktar sig till majoritetsbefolkningen. Ur konst- och kulturaktörernas synvinkel kan till exempel ansökningsprocesserna för bidrag som beviljas för kulturverksamhet vara svåra att förstå.

Tillgängligheten till kulturtjänster kan ökas om man erbjuder lättläst information och därmed gör den lättare att förstå. Lättläst språk är lättare än allmänspråket och vid sidan av basmaterial på lättläst språk kan mer ingående information erbjudas på allmänspråket. Lättläst språk kan användas till exempel i väggtexter, broschyrer, orientering, meddelanden och annan information. Illustrationer samt möjligheten att testa och vidröra optimerar information som byggs på språklig förståelse.

Förståelsen och den kunskapsmässiga tillgängligheten kan öka om till exempel bakgrunden till utställningarna och framträdandena förklaras. Om man löser upp referensramar och bakgrunder som har hållits som självklarheter kan nya och intressanta perspektiv öppna sig för alla grupper.

Information

Välplanerad information ökar tillgången till kultur. Ur minoritets- och specialgruppernas synvinkel innebär detta visuellt och språkligt tydliga broschyrer, användarvän-

liga webbsidor, information på olika språk (bl.a. på teckenspråk eller olika invandrargruppers eget språk), reklam som riktar sig till minoritets- och specialgrupperna samt användning av minoriteternas egna medier som informationskanaler osv. Det är även viktigt att informera om tillgängligheten till kulturtjänsterna. Till exempel kan tillgänglighet för rörelsehindrade anges med en rullstolssymbol.

Social och kulturell tillgänglighet

Tillgängligheten till konst- och kulturtjänster handlar även om innehåll. En stor del av kulturutbudet är s.k. dominerande kultur. Konstinstitutionerna och andra kulturaktörer presenterar oftast kulturprodukter som framför allt hänför sig till majoritetsbefolkningens historia och upplevelsevärld med referensram och bakgrunder som anses som självklarheter. Kulturinstitutionernas personal kanske enbart består av medlemmar ur majoritetsbefolkningen. Personer som tillhör olika befolkningsgrupper kan uppleva att olika föreställningar och verk inte har något eller endast ett ytligt samband med deras egen upplevelsevärld eller historia. Ett utbud som ensidigt riktar sig till majoritetsbefolkningen kan minska minoriteternas och specialgruppernas intresse för kulturtjänsterna.

Det är lättare för minoriteterna och specialgrupperna att ta del av kulturutbudet om framförandena, utställningarna och evenemangen även speglar målgrupps intresseområden. Det är också viktigt att tänka på sättet att framföra och informera. Tillgängligheten kan ökas bl.a. genom per-

sonalutbildning, samarbete med företrädare för minoriteterna och större underlag i kulturinstitutionernas rekrytering.

Beslutsfattande

Beslutsprocesserna kan innehålla faktorer som är svåra att förstå och hantera för en del minoritets- och specialgrupper. Olika språk- och kulturbakgrund kan utgöra ett hinder för att ta del av information om beslutsfattande. Minoriteterna och specialgrupperna representeras inte i lika hög grad som majoritetsbefolkningen i beslutsfattande och beredningen av det.

Det kan också handla om att beslutsprocesserna brister i öppenhet och transparens, men även om att beslutsfattarnas kunskaper brister när beslutsfattandet gäller en minoritets- eller specialgrupp. Det kan även handla om bristfällig information.

Beslutsprocesserna kan förbättras med de åtgärder som presenteras ovan för bättre information och ökad förståelse. Dessutom kan beslutsprocesserna förbättras genom att man oftare regelbundet hör företrädare för minoritets- och specialgrupper i ärenden som är under beredning och ökar representationen av dessa grupper i olika beredningsorgan, till exempel i arbetsgrupper och kommittéer.

3 Tillgänglighet och jämlikhet i lagstiftningen

I Finlands lagstiftning har grunden för likvärdig och jämlik behandling av alla människor fastställts. **I de grundläggande fri- och rättigheterna** enligt grundlagen understryks det att ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, härkomst, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Samerna, romerna och andra grupper garanteras rätten att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag.

Jämlikhet och likvärdighet tas upp i **lagen om likabehandling** (21/2004) och i **lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män** (609/1986). I lagen om likabehandling förbjuds diskriminering på grund av ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt,

hälsotillstånd, funktionshinder, sexuell läggning eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Lagen ålägger myndigheterna att målmedvetet och systematiskt främja jämlikhet i all sin verksamhet. Dessutom skall myndigheterna göra upp en jämlikhetsplan för att främja etnisk jämlikhet.

Syftet med språklagen (423/2003) är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för var och en att hos domstolar och andra myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska. **I den samiska språklagen** (1086/2003) föreskrivs i sin tur om samernas rätt att använda sitt eget språk hos domstolar och andra myndigheter samt om det allmännas skyldighet att tillgodose och främja samernas språkliga rättigheter. Syftet med denna lag är att trygga den i grundlagen tillförsäkrade rätten för samerna att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Bortsett från **de synskadades bibliotek Celia** (lagen om biblioteket för synskadade 638/1992) nämns inte minoritets- och specialgruppernas behov av tjänster separat i lagstiftningen gällande finländska kulturinstitutioner. Av denna anledning kan det finnas stora skillnader i servicen för dessa grupper mellan olika institutioner och olika kommuner. Enligt författningarna är tjänsterna dock avsedda för alla och författningarna skall följas så att de grundläggande fri- och rättigheterna gynnas.

I **bibliotekslagen** (904/1998) föreskrivs det att syftet med allmänna bibliotekstjänster är att främja befolkningens lika möjligheter till bl.a. litterära och konstnärliga intressen. I tvåspråkiga kommuner skall vardera språkgruppens behov beaktas enligt enahanda grunder. I kommuner inom samernas hembygdsområde skall de samiska och finska befolkningsgruppernas behov beaktas enligt enahanda grunder.

Tillgängligheten till konst och kultur påverkas även av **upphovsrättslagen**. Tidigare har det enligt upphovsrättslagen varit möjligt att göra ett litterärt eller musikaliskt verk läsbart för synskadade exempelvis som punktskrift. Ändringen av upphovsrättslagen som trädde i kraft i början av 2006 (821/2005) har utvidgat denna undantagsbestämmelse till att gälla alla människor som på grund av ett handikapp eller en sjukdom inte kan tillgodogöra sig böcker eller musiktexter på sedvanligt sätt (17 §). Även bildkonstverk omfattas av denna undantagsregel. De nya bestämmelserna gör det möjligt att framställa exempelvis reliefbilder av tavlor, omarbete böcker till lättläst

språk och producera exemplar av verk på teckenspråk. Institutioner som regleras genom förordning av statsrådet (Celia – De synskadades bibliotek, Synskadades Centralförbund, Föreningen Finlands Dövblinda och Finlands Dövas Förbund) får framställa talböcker och inspelningar på teckenspråk för utlåning och försäljning till handikappade. Upphovsmännen har rätt till ersättning för de sålda exemplaren. Alla bestämmelser i 17 § gäller endast icke-kommersiell verksamhet.

År 2002 ändrades **lagen om vissa stipendier och understöd åt författare och översättare** (236/1961) så att de tidigare ingående språkkriterierna (finska, svenska, samiska) utelämnades helt. Numera kan alla författare och översättare, som är eller har varit varaktigt bosatta i Finland och vars litterära arbete berikar kulturlivet i Finland, få de s.k. biblioteksstipendierna och -understöden. Lagändringen förbättrade möjligheterna att söka och få biblioteksstipendier avsevärt för författare och översättare med bakgrund i språkliga och kulturella minoriteter.

Med tanke på lika möjligheter att delta i kulturutbudet är det viktigt att de byggnader och lokaler som används för kulturella ändamål är fysiskt tillgängliga för alla. I Finland har man med hjälp av **bygglagtiftningen** sedan 1973 strävat efter att förbättra tillgängligheten för rörelsehindrade. Utförliga bestämmelser och anvisningar för hinderfri byggnad finns i Finlands byggbestämmelsesamling.

Trots lagar och anvisningar har inte hin-

derfrihet och tillgänglighet verkställts på ett önskvärt sätt när det gäller byggnader. Fel i planeringen beror ofta på okunnighet och bristfällig övervakning. Det vore även av största vikt att man i planeringen av byggprojekt anlitar experter på hinderfri byggnad. I sina egna anvisningar för byggprojekt förutsätter undervisningsministeriet av dem som söker statsbidrag att de tar i beaktande att lokalerna skall vara hinderfria och tillgängliga. Bland annat anvisningarna för renoverings- och nybyggnadsprojekt gällande kulturlokaler är försedda med kontaktinformation till experter och de sökande råds till att vända sig till dem inför planeringen.

I lagen om Rundradion Ab (1380/1993)

7 § fastställs bolagets uppgifter i fråga om allmännyttig programverksamhet. Enligt lagen skall Rundradion Ab i programutbudet bland annat ta hänsyn till bildnings- och jämlikhetsaspekterna, behandla de finsk- och svenskspråkiga medborgarna på lika grunder i programverksamheten, tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk samt i tillämpliga delar även för andra språkgrupper i landet, stödja tolerans och mångkulturalism samt sörja för ett programutbud även för minoriteter och specialgrupper.

Det är viktigt att följa utvecklingen av lagstiftning för jämlikhet och annan liknande lagstiftning som gör det möjligt att påverka minoriteternas och specialgruppernas möjligheter att delta i kulturen och att bedriva kulturverksamhet på eget initiativ. Som exempel kan nämnas **lagen (380/1987)** och **förordningen (759/1987) om service**

och stöd på grund av handikapp där det bl.a. föreskrivs om färd- och tolktjänst. Man måste tänka på att diskriminering även kan ingå i sådana lagar som till synes inte verkar diskriminerande. Dessutom måste lagstiftningen som behandlar konst och kultur och dess utveckling eller utvecklingsbehov följas med tanke på minoritets- och specialgrupperna. Vid behov kan undantagsregler införas i författningarna så att ett jämlikt bemötande blir möjligt.

4 Åtgärder

4.1 Utveckling av tjänsten Kultur för alla

Den riksomfattande tjänsten Kultur för alla började som ett treårigt utvecklingsprojekt våren 2003. Konstmuseibranschens utvecklingsenhet KEHYS vid Statens konstmuseum samordnade projektet med finansiering från undervisningsministeriet.

Rådgivningstjänstens uppgift är att hjälpa aktörerna inom kulturbranschen att utveckla de kulturtjänster de erbjuder så att de blir tillgängliga för alla med hjälp av information, anvisningar, utbildning och kartläggningar över tillgängligheten. Kultur för alla deltar även i nationella och internationella nätverk och samarbetsprojekt som syftar till att öka tillgången till konst och kultur.

Rådgivningstjänstens webbplats Kultur för alla öppnades i slutet av år 2004 och tillhandahåller samlade praktiska verktyg och anvisningar som bidrar till att göra kulture-

venemang och -objekt tillgängliga. Tjänsten ger råd i fråga om olika kundgrupper, till exempel handikappade, etniska minoriteter och äldre människor.

Tjänsten Kultur för alla har under sin treåriga verksamhet visat att den behövs. Den har lyckats väl med att göra begreppet tillgänglighet känt och nå ut till kulturaktörer på olika håll runt om landet. Bland annat har efterfrågan ökat på det utbildningssamarbete och de tillgänglighetsutvärderingar som rådgivningstjänsten erbjuder.

Rådgivningsarbetet måste få tryggad fortsättning och utveckling även i framtiden eftersom åtgärder som ökar tillgängligheten kräver ökad medvetenhet och kunskaper av aktörerna inom kulturbranschen. Kultur för alla måste få resurser enligt sina uppgifter. God praxis i utlandet visar att rådgivning för kulturaktörerna behövs och att de bästa resultaten åstadkoms genom långsiktig verksamhet.

Placeringen av rådgivningstjänsten i anslutning till Statens konstmuseum har visat sig vara en bra lösning. Rådgivningstjänsten har nytta av att Statens konstmuseum är en riksomfattande kulturinstitution som dels innehar rollen som upprätthållare av traditioner, dels som föregångare när det gäller att främja tillgängligheten till kultur. Statens konstmuseum står bakom rådgivningstjänsten som en institution med tydlig verksamhet inom området kultur och bred yrkeskompetens i kulturbranschens olika uppgifter. Det är naturligt för kulturaktörerna närma sig en rådgivningstjänst som verkar utifrån den kända kulturinstitutionen.

I framtiden kan behovet av en separat rådgivningstjänst och dess placering omvärderas. Det slutliga målet är att god tillgänglighet skall vara en självklarhet i allt konst- och kulturutbud.

De närmaste åren står Kultur för alla inför utmaningen att bl.a. bygga upp ett expertnätverk och -samarbete exempelvis genom att utbilda fler experter runt om i landet. Samarbetet och växelverkan med museerna är redan nu ganska aktivt men i nästa steg behövs fler insatser för att effektivare nå ut till aktörerna inom andra kulturområden.

En framtida utmaning och möjlighet är att även fördjupa perspektivet på mångkulturalism. Inom KEHYS startade hösten 2005 ett tvåårigt projekt, inom vilket en för uppgiften avlönad koordinator för kulturminoriteter granskar Statens konstmuseums utbud och verksamhet ur synvinkeln mångkulturalism samt deltar i en större diskussion som förs om ämnesområdet. Uppgifterna och målen liknar dem som Kultur för alla har. Projektet kompletterar den kompetens gällande kulturtillgänglighet som står till förfogande via KEHYS samt gör den mångsidigare.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- säkerställa att rådgivningstjänsten Kultur för alla kan fortsätta och utveckla verksamheten från år 2006 och framåt med hjälp av ett särskilt anslag. Anslaget skall ökas så att det motsvarar rådgivningstjänstens uppgifter. I utvecklingsarbetet prioriteras
 - uppbyggnad och utbildning av ett landsomfattande nätverk av experter och aktörer
 - tillräcklig utvidgning av rådgivningsarbetet så att det omfattar konstens och kulturens olika områden
 - fördjupat perspektiv på mångkulturalism och spridning av den information och goda praxis som koordinatören för minoritetskulturer producerar.
- utnyttja rådgivningstjänsten i arbetet med att göra begreppsapparaten för tillgänglighet känd och för att sprida checklistor över tillgänglighet.

4.2 Resultat- och informationsstyrning vid konst- och kulturinstitutioner

I programförslaget *Lika tillgång till konst och kultur* presenteras flera konkreta sätt för konst- och kulturinstitutioner av olika storlek och inom olika områden att ur handikappades personers synvinkel förbättra tillgängligheten till sin verksamhet. Anvisningarna i publikationen kan även bidra till att göra verksamheten mer tillgänglig för andra minoriteter och specialgrupper. Största delen av åtgärdsförslagen kan verkställas utan stora kostnader. Det viktigaste är att attityden förändras och blir positivare till olika publikgrupper. Det är till hjälp om institutionens personal har tillräcklig sakkunskap om minoritetskulturer och olika handikappgrupper.

Det viktigaste av åtgärdsförslagen i publikationen *Lika tillgång till konst och kultur* är kanske att konst- och kulturinstitutionerna kartlägger tillgängligheten till sin egen verksamhet och därifrån gör upp en plan över hur tillgängligheten skall förbättras. Utan kartläggning är det svårt att vidta nödvändiga åtgärder och utan en systematisk plan är det inte givet att goda syften uppfylls. Målet är att tillgängligheten så småningom blir en naturlig och självklar del av institutionernas verksamhet.

Konst- och kulturinstitutionerna samt konstkommissionsväsendet kan även utveckla sin verksamhet genom att ta kontakt med sådana aktörer som de inte har samarbetat med tidigare. Bra samarbetspartner när det gäller att utvärdera nivån på tillgänglighet och göra förbättringsförslag är lokala och

rikstäckande organisationer som representerar minoriteter och specialgrupper, olika delegationer och jämlikhetsorgan (t.ex. det riksomfattande handikapprådet VANE, delegationen för romska ärenden RONK och delegationen för etniska relationer ETNO). På det lokala planet är till exempel kommunernas handikappråd och de lokala delegationerna för romska ärenden, som verkar i anslutning till länsstyrelserna, viktiga partner för informationsutbyte. Dessutom är rådgivningstjänsten Kultur för alla, som samordnas av Statens konstmuseum, en mycket nyttig instans för alla aktörer inom kulturbranschen.

Institutionernas sakkunskap i fråga om att främja tillgänglighet och hindra diskriminering ökas för närvarande genom fortgående utbildning av personalen. För detta ändamål kan man ta hjälp av rådgivningstjänsten Kultur för alla och i specialfrågor till exempel av aktörer som företräder språk- och kulturminoriteter eller av handikapporganisationerna.

Undervisningsministeriet påverkar sina underställdas förvaltning genom **resultatstyrning**. Andra viktiga konst- och kulturinstitutioner (t.ex. Finska Nationaloperan, Finlands Nationalteater, Finlands Filmstiftelse) kan undervisningsministeriet påverka med hjälp av **informationsstyrning** och regelbundna resultat- eller måldiskussioner med dem. Dessutom kan man presentera bra arbetsmetoder för konst- och kulturbranschens olika aktörer, exempelvis konst- och kulturinstitutioner som omfattas av statsandelar.

De synskadades bibliotek Celia ger även andra kunder med läshinder än de synskadade riksomfattande betjäning. Bibliotekets mål för de närmaste åren är att bygga upp ett digitalt bibliotek och att utveckla nätverkstjänsterna. Utlåningen av talböcker ändras till distribution av digitala DAISY-talböcker och distribueras sedan vidare via nätverk. Denna utvecklingstrend ger kunderna möjlighet att använda sig av bibliotekets produkter och tjänster oberoende av tid och plats. Celia syftar även till stärka samarbetet med de allmänna biblioteken i utvecklingen av tillgängliga bibliotekstjänster.

Centralkommissionen för konst, statens konstkommissioner och de regionala konstkommissionerna är undervisningsministeriets expertorgan som även skall ha kunskaper att bedöma stipendie- och bidragsansökningar från konstnärer, arbetsgrupper och föreningar som tillhör olika minoriteter. När konstkommissionerna tillsätts skall tillräcklig sakkunskap om tillgänglighet och minoriteter eftersträvas genom att man även utser företrädare för språk-, kultur- och handikappminoriteter till kommissionerna och genom att man erbjuder alla kommissionsmedlemmar utbildning i ämnet. Kommissionerna kan vid behov även höra utomstående experter.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- uppmuntra sina underlydande ämbetsverk och institutioner samt andra viktiga konst- och kulturinstitutioner att
 - göra upp en kartläggning och en plan över tillgängligheten. Planen kan tas med i jämlikhets- och jämställdhetsplaner som utarbetas med stöd av jämställdhetslagen (609/1986) och lagen om likabehandling (2004/21).
 - utse en ansvarsperson för tillgänglighetsfrågor.
 - stärka sin kompetens gällande tillgänglighet, mångkulturalism och handikapp. Konst- och kulturinstitutionerna kan öka sin sakkunskap exempelvis genom att utbilda och välja ut personalen samt genom kontakt med lokala och riksomfattande organisationer för minoriteter.
- utnyttja tjänsten Kultur för alla i sitt arbete.
- anvisa resurser till Celia – De synskadades bibliotek så att det kan utveckla sina webbtjänster och sin on-demand-tjänst för talböcker. Dessutom skall Celias expertresurser stärkas för ökad tillgänglighet till specialmaterial i allmänna bibliotek.
- stärka sakkunskapen om tillgänglighet, mångkulturalism och handikapp inom konstkommissionsväsendet genom att utse kommissionsmedlemmar även bland representanter för språk-, kultur- och handikappminoriteter och genom att uppmuntra Centralkommissionen för konst att tillhandahålla kommissionsmedlemmarna information i ämnet. Kommissionerna kan även höra minoritetsgruppernas experter.
- uppmuntra statens konstverkskommission att även ta hänsyn till handikappades behov och principen Design for All när konstverk anskaffas och placeras ut i allmänna lokaler samt att även beakta minoritetstillhöriga konstnärers produktion.

Statens konstverkskommission som verkar i anslutning till Centralkommissionen för konst ansvarar för anskaffningen och utplaceringen av konstverk i de lokaler som staten äger eller disponerar i Finland eller i utlandet (t.ex. ämbetsverk, universitet, domstolar, utrikesministeriets verksamhetsställen). När konstverk anskaffas eller placeras ut i allmänna lokaler skall strävan vara en ännu större hänsyn till handikappades behov och principen Design for All som innebär att produkterna skall vara lätta att använda, miljöerna hinderfria och tjänsterna tillgängliga och fungerande. Hänsyn bör även tas till minoritetstillhöriga konstnärers produktion.

Konst- och kulturinstitutioner som omfattas av statsandelar omfattas inte av undervisningsministeriets resultatstyrning och ministeriet har inte heller någon möjlighet att påverka innehållet i deras verksamhet. I detta sammanhang behandlas dock dessa institutioner i korthet eftersom det landsomfattande nätverket av konst- och kulturinstitutioner bestående av teatrar, orkestrar, museer och bibliotek tillhandahåller ett brett utbud av konst och kultur i hela landet.

När det gäller statsandelsberättigade konst- och kulturinstitutioner är det viktigaste medlet för påverkan kontakt, informationsstyrning. Undervisningsministeriet har redan informerat konst- och kulturinstitutionerna om publikationen *Lika tillgång till konst och kultur* och tjänsten Kultur för alla. I fortsättningen är det möjligt att exempelvis i samarbete med de viktigaste organisationerna arrangera informationsinslag om tillgänglighet i samband med olika evene-

mang. Lämpliga evenemang är till exempel Finlands biblioteksförnings riksomfattande biblioteksdagar, Finlands museiförbunds utbildningsdagar för museer och Suomen Sinfoniaorkesterit ry:s intendentdagar. Ämnet kan lyftas fram även vid sammankomster för länens biblioteksinspektörer.

Genom regelbundna utredningar och enkäter är det möjligt att följa hur konst- och kulturinstitutioner som omfattas av statsandelssystemet främjar tillgänglighet och jämlikhet i verksamheten. Dessa kan genomföras till exempel i samarbete med Finlands Kommunförbund, Statistikcentralen, Museiverket, Informationscentralen för teater i Finland och Suomen Sinfoniaorkesterit ry. När utredningen görs behövs redan befintliga informationskällor, exempelvis den museistatistik som Museiverket årligen sammanställer.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- sprida information till konst- och kulturinstitutioner som omfattas av statsandelar om olika sätt att förbättra tillgängligheten och främja jämlikheten.
- genom regelbundna utredningar och enkäter följa hur konst- och kulturinstitutioner som omfattas av statsandelssystemet främjar tillgänglighet och jämlikhet i verksamheten.
- så långt det är möjligt beakta främjande av tillgängligheten i kvartalsförhandlingarna med Museiverket gällande prioriteringar och mål i landskapsmuseernas, regionkonstmuseernas och de riksomfattande specialmuseernas verksamhet.

4.3 Prövningsbaserade statsunderstöd

Anslag för minoritetsgruppernas kulturverksamhet och förbättring av tillgången till kultur

Undervisningsministeriet har tips- och penninglotterivinstmedel under momentet 29.90.52 och anslag under momentet 29.90.50 till sitt förfogande och dessa medel är avsedda särskilt för kultur- och handikappminoriteter eller förbättring av tillgången till kultur.

Anslaget för **handikappgruppernas kulturverksamhet** fördubblades från 112 000 euro till 225 000 euro år 2005. Samtidigt började man av anslagen bevilja stöd för **projekt för bättre tillgång** till det allmänna kulturutbudet och den potentiella mottagargruppen för bidrag utvidgades till att utöver handikappgrupperna omfatta aktörerna inom kulturbranschen. Erfarenheterna av ansökningsökningsrundan år 2005 har visat att kulturinstitutionerna och andra aktörer inom kulturbranschen har viljan och intresset att förbättra tillgängligheten

till sina aktiviteter. Möjligheten att få stöd för olika pilotprojekt för bättre tillgänglighet är en sporre och kan leda till ett mer långsiktigt utvecklingsarbete. Det slutliga målet är att aktörerna inom branschen efter en övergångsperiod automatiskt skall ta tillgänglighetsaspekten i beaktande i all sin verksamhet.

Tipsvinstmedlen har sedan år 2005 innehållit ett nytt anslag för **stöd för mångkulturalism och antirasistiskt arbete** (400 000 € år 2005) som har ersatt det tidigare anslaget under moment 29.90.50 för stöd till minoritetskulturerna och antirasistiskt arbete. Anslagen kan anvisas till stöd för inhemska etniska minoriteters kulturverksamhet, som till exempel romer och olika invandrargrupper. Med de nya anslagen har bl.a. invandrarkonstnärernas föreningsverksamhet fått stöd.

Konstnärer som tillhör kulturminoriteterna och handikappade konstnärer kan ges bättre förutsättningar för konstnärligt arbete genom att en del av de tidigare nämnda anslagen anvisas till Centralkommissionen för konst. Anslagen kan användas till att

stöda projekt som bygger på samarbete mellan majoritets- och minoritetskulturerna eller ger konstnärer som tillhör kulturminoriteterna och handikappade konstnärer bättre möjligheter att arbeta och meritera sig. Detta förutsätter att de ovan nämnda anslagen höjs från det nuvarande läget.

Under budgetmomentet 29.90.50 finns dessutom ett separat anslag för **stöd till samekulturen** (205 000 € år 2005) som sametinget enligt principen kulturell självstyrelse beslutar hur det skall användas. Kulturanslaget är ett viktigt stöd för samerna och har bidragit till att ge den samiska minoritetskulturen nytt liv. Samekulturen upplever även en kraftig uppgångsperiod. Den konstnärliga verksamheten, föreningsverksamheten och det gränsöverskridande samarbetet sjuder av liv. Behovet av finansiering är större än det nuvarande anslaget.

Undervisningsministeriet tillsatte 14.4.2005 en arbetsgrupp med uppgift att utreda möjligheterna att utveckla **teatertjänsterna för teckenspråkiga**. Arbetsgruppen har i sin promemoria till undervisningsministeriet 23.11.2005 föreslagit att den i anslutning till Finlands Dövas Förbund rf verk samma teatern Teatteri Totis verksamhet skall utvecklas så att den i framtiden skulle ha möjlighet att verka som teckenspråkig professionell teater och att den årligen kunde ge ett tillräckligt antal produktioner och föreställningar både i huvudstadsregionen och på annat håll i landet.

Arbetsgruppen föreslår att den teckenspråkiga teaterverksamheten skulle finansieras

med statsbidrag från undervisningsministeriet, en andel från Finlands Dövas Förbund rf och intäkter av inträdesbiljetterna. Som storlek på statsbidraget från undervisningsministeriet föreslås cirka 60 procent av Teatteri Totis årsbudget. Undervisningsministeriet anser det viktigt att Teatteri Toti kan fortsätta sin verksamhet på en mer hållbar grund än nu och att teatern har möjlighet att utvecklas till professionell teater. Undervisningsministeriet stöder denna utveckling så långt möjligheterna medger.

Undervisningsministeriet har gett understöd till **lättläst litteratur** sedan år 1990. Av anslagen (50 000 € år 2005) har bidrag och stipendier delats ut till författare, översättare, förläggare och illustratörer av lättlästa böcker och stöd beviljats till forskning och information inom området. I början av år 2004 delegerades fördelningen av anslagen till en arbetsgrupp för lättlästa böcker som verkar i anslutning till Selkokeskus. Med hjälp av de beviljade bidragen och stipendierna utkommer cirka 10 lättlästa böcker per år.

De allmänna biblioteken kan skaffa lättläst litteratur och böcker med stor text till sina samlingar med **inköpsstöd för kvalitetslitteratur i liten upplaga** från undervisningsministeriet. Biblioteken har även erbjudits möjlighet att utplacera inköpsstödda böcker i skolbiblioteken. Praxisen har för sin del ökat efterfrågan på lättlästa böcker och gett läsarna bättre tillgång till dem.

Produktionen av lättlästa böcker av god kvalitet kommer även i fortsättningen att tryggas med statligt stöd. Vid sidan av lätt-

lästa böcker bör stöd beviljas även för andra typer av tillgänglig litteratur (bl.a. pek-, tal- och punktskriftsböcker och böcker med stor text). Detta förutsätter att det tillbudsstående anslaget höjs. Alla typer av tillgänglig litteratur bör även så heltäckande som möjligt tas med i det inköpsstödda urvalet av kvalitetslitteratur med liten upplaga. I fortsättningen kan stödet i större utsträckning än nu även riktas till produktion av litteratur om kultur och konst, exempelvis genom att det något år fastställs som ett av prioriteringsområdena för anslagen för lättläst litteratur.

”Videokommittén”, som har tillsatts av undervisningsministeriet, föreslog år 1984 att ett videobibliotek för döva skulle inrättas med statlig finansiering. Biblioteket skulle ha till uppgift att producera, kopiera, förvara och sprida videoinspelningar på teckenspråk. Kommitténs förslag har inte verkställts än. Undervisningsministeriet har ansett att ett teckenspråkigt bibliotek skall ingå i Finlands Dövas Förbunds kulturverksamhet och att bidraget till förbundet även kan användas till biblioteksverksamhet.

Finlands Dövas Förbund har tagit ny kontakt med undervisningsministeriet i ärendet och påpekat att det på grund av bristande resurser fortfarande produceras alltför litet teckenspråkigt material i förhållande till behovet. Videokommitténs förslag bör omprövas i ljuset av den tekniska utveckling som har ägt rum efter 1980-talet. Undervisningsministeriet anser att verksamhetsmodellen för ett eventuellt **teckenspråkigt utlåningsbibliotek** och dess uppgift som

producent av teckenspråkigt material skall utredas i samarbete med Finlands Dövas Förbund.

Bland de bibliotek som omfattas av statsandelar fick Helsingfors stadsbibliotek (centralbibliotek för de allmänna biblioteken) år 1995 specialuppgiften som **utlänningsbibliotek** i Finland. Stadsbiblioteket sköter denna uppgift med hjälp av ett prövningsbaserat statsunderstöd som undervisningsministeriet beviljar. År 2005 uppgick bidraget till 85 000 euro. Utlänningsbiblioteket ser till att den del av Finlands befolkning som har ett främmande språk som modersmål får bibliotekstjänster, informerar och ger råd samt skaffar material för gemensamt bruk på språk som är sällsynta och används av få personer i Finland. Totalansvaret för allmänna bibliotekstjänster för den utländska befolkningen ligger fortfarande på kommunerna.

Undervisningsministeriet skall sörja för att dess egen information om prövningsbaserade bidrag är tillgänglig. Detta innebär att till exempel informationen på webbplatsen skall finnas i tillgängligt format. Informationen skall finnas både i skriven (tryckt eller elektronisk) och i talad form.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- stegvis öka sina anslag till handikappgruppernas kulturverksamhet och främjande av tillgången till kultur, stödjande av mångkulturalism och antirasistiskt arbete samt stödjande av samekulturen.
- anvisa en del av de två förstnämnda anslagen att beviljas Centralkommissionen för konst för projekt som bygger på samarbete mellan majoritets- och minoritetskulturerna eller ger konstnärer som tillhör kulturminoriteterna och handikappade konstnärer bättre möjligheter att arbeta och meritera sig.
- stöda den teckenspråkiga teaterns verksamhet med prövningsbaserat statsunderstöd inom ramen för de anslag som finns till förfogande.
- öka de resurser som anvisas till att stödja lättläst litteratur och även allokera stödet till produktion av andra typer av tillgänglig litteratur samt litteratur om kultur och konst.
- så omfattande som möjligt ta med olika typer av tillgänglig litteratur i köpstödet för kvalitetslitteratur med liten upplaga.
- se till att informationen om prövningsbaserade stöd är tillgänglig.
- i samarbete med Finlands Dövas Förbund utreda verksamhetsmodellen för ett eventuellt teckenspråkigt utlåningsbibliotek och dess uppgift som producent av teckenspråkigt material.

Övriga prövningsbaserade anslag

Undervisningsministeriet och konstkommissionsväsendet kan stödja språk-, kultur- och handikappminoriteternas konstnärliga och kulturella verksamhet samt projekt som förbättrar tillgängligheten även med andra av sina anslag (t.ex. tipsmedel som undervisningsministeriet förfogar över, projektstipendier som de statliga och regionala konstkommissionerna beviljar, anslagen för barnkultur från Centralkommissionen för konst). Stöd kan även beviljas till organisationer som företräder minoriteter och kulturaktörer som deltar i internationella

samprojekt med syfte att ta fram och utbyta bästa praxis för att förbättra tillgången till kultur. Dessutom är det möjligt att stödja projekt som utöver de andra målen kan främja tillgänglighet: exempelvis är det med hjälp av digitalisering av kulturarvet möjligt att göra materialet tillgängligt för alla, även i en tillgänglig form.

I ansökningsannonserna gällande en del av undervisningsministeriets stödformer ingår redan en rekommendation om tillgänglighet till projektet eller verksamheten eller ett omnämnande om positivt och speciellt bemötande av minoriteter och specialgrup-

per. Som exempel kan nämnas anvisningar för **biblioteksbyggprojekt** samt **renoverings-** och nybyggnadsprojekt för kulturlokaler där det krävs att hinderfrihet och tillgänglighet beaktas i lokalerna. I det senare fallet finns dessutom kontaktinformation till experter och de sökande råds till att vända sig till dem inför planeringen. I motiveringarna för beviljande av bidrag till **kulturtidskrifter** slås det fast att minoriteternas olika kulturella behov skall beaktas när understöd beviljas. Målet som har satts upp för de bidrag som beviljas för **utveckling och försök i kommunernas kulturverksamhet** är bättre tillgång och tillgänglighet till konst- och kulturtjänster i hela landet.

Museiverket fördelar statsunderstöd till **innovativa projekt vid museerna**. När bidragen för år 2006 beviljas ser man i första hand till projekt som syftar till att förbättra

museernas tillgänglighet, främja mångkulturalism och tolerans och ge kunskaper i kulturarvet.

Det är också möjligt att ta med liknande prioriteringar och rekommendationer i anvisningarna för andra stödanslag. Hit hör till exempel anslag för att **främja innehållsproduktionen i de allmänna bibliotekens datanät och utveckla de kommunala bibliotekens verksamhet** samt bidrag för **digitalisering av kulturarvet** och **riksomfattande kulturevenemang**. I ansökningsannonserna på undervisningsministeriets webbplats gällande dessa anslag kan en länk infogas till tjänsten Kultur för alla och de sökande kan erbjudas en checklista för tillgänglighet. Anslagen kan även prioriteras på olika sätt olika år så att främjande av tillgänglighet är ett prioritetsområde vissa år.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- så långt det är möjligt av sina olika prövningsbaserade anslag ge stöd till språk- och kulturminoriteternas och specialgruppernas kulturella verksamhet samt till samarbete som främjar interkulturell växelverkan.
- på sin webbplats i ansökningsannonserna för tillämpade anslag uppmana de sökande att utnyttja sakkunskapen i tjänsten Kultur för alla och erbjuda de sökande en checklista över tillgänglighet. Listan kan även skickas tillsammans med bidragsbeslutet.
- öka bidragen för digitalisering av kulturarvet och uppbyggande av kulturella nätverkstjänster. Med ökningen åstadkoms tillgängliga nätverkstjänster samt digitaliserat material som kan utnyttjas i nätverkstjänsterna.

4.4 Samarbete över sektorsgränserna

Tillgängligheten till konst och kultur påverkas även av åtgärder inom andra förvaltningsområden. Samarbete och informationsutbyte över sektorsgränserna är viktigt särskilt i beredningen av författningar, eftersom ansvaret för beredningen och förredragningen av lagstiftningen som gäller eller påverkar minoriteternas och specialgruppernas rättigheter inte alltid ligger hos undervisningsministeriets kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelning.

För den kulturella jämlikheten är det viktigt att minoritetstillhöriga och handikappade personer har möjlighet att arbeta i yrken inom konst- och kulturbranschen. I allmänhet krävs det lämplig utbildning inom dessa yrken: utbildning och examen ger vid sidan av de nödvändiga kunskaperna och färdigheterna dessutom möjlighet att bilda nätverk och nå uppskattning inom branschen. Kontakten och informationsutbytet behöver effektiviseras även inom undervisningsministeriet mellan kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen och **utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen**. Genom samarbete kan man till exempel öka möjligheterna att arbeta inom konstens och kulturens olika områden för professionella konstnärer som är handikappade, tillhör en minoritetsgrupp eller är nyutexaminerade.

Till social- och hälsovårdsministeriets ansvar hör stödtjänster som garanterar så jämbördiga möjligheter som möjligt att delta i och bedriva verksamhet. Stödinsatsen gällande kultur är indirekt. I anslutning till social- och hälsovårdsministeriet verkar de-

legationen för romska ärenden RONK som är ett viktigt organ när det gäller att förbättra den romska befolkningens levnadsförhållanden och främja den romska kulturen. I anslutning till det aktuella ministeriet verkar även det riksomfattande handikapprådet VANE, ett samarbetsorgan för myndigheterna, handikappade och deras anhöriga samt handikapporganisationerna.

Vid STAKES, forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården som verkar inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, koordineras det riksomfattande nätverket Design for All. Nätverkets viktigaste uppgift är att förmedla information om användarvänlighet, hinderfrihet och tillgänglighet samt bidra till ökade kunskaper i DfA såväl inom den offentliga som den privata sektorn.

Penningautomatföreningen (RAY) beviljar handikapporganisationerna allmänna bidrag, allokerade verksamhetsstöd och investeringsstöd. Dessutom beviljar RAY stöd till olika projekt. Projektbidragen har även anvisats till projekt där man med hjälp av konst och kultur bygger upp till exempel ny dag- och arbetsverksamhet eller rehabiliterande verksamhet för gravt handikappade eller andra specialgrupper. När bidragen prövas prioriteras trots allt socialt och hälsorelaterat välbefinnande, inte egentlig konst- och kulturverksamhet.

Fördelningen av finansieringen mellan undervisningsministeriet och RAY har inte alltid varit klar och bl.a. Kommissionen för handikappade och kultur har i sitt förslag till åtgärdsprogram ägnat uppmärksamhet åt

vikten av att göra denna arbetsfördelning klarare. Regelbundet informationsutbyte är det viktigaste sättet att undvika oklarheter och att få en tydligare fördelning av uppgifterna. Även för att trygga fortsättningen för projektet Kultur ger hälsa krävs det samarbete mellan förvaltningsområdena.

Delegationen för informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningen JUHTA verkar i anslutning till **inrikesministeriet** och är ett utvecklingsforum för gemensamma projekt inom statlig och kommunal informationsförvaltning. Till JUHTAs viktigaste uppgifter hör att utarbeta rekommendationer för den offentliga förvaltningen (JHS) och som exempel kan nämnas JHS 157 (kundterminaler i den offentliga förvaltningen) och JHS 127 (principer för planering och genomförande av nättjänster inom offentlig förvaltning). Båda innehåller synvinkeln specialgrupper.

Arbetsministeriet ansvarar inom statsförvaltningen bl.a. för att ta emot asylsökande, integrera invandrare och invandrapolitiken överlag. I anslutning till arbetsministeriet verkar dessutom delegationen för etniska relationer (ETNO) som är statsrådets expertorgan för etniska relationer och i frågor som gäller invandring. Även minoritetsombudsmannen byrå och delegationen för minoritetsärenden verkar i anslutning till arbetsministeriet. Delegationen bistår minoritetsombudsmannen. Den lägger bl.a. fram förslag till och ger utlåtanden om utvecklandet av övervakningen och uppföljningen av etnisk ickediskriminering samt utvecklar samarbetet mellan myndigheter och organisationer. Minoritetsombudsmannens byrå

är ett självständigt organ i anslutning till arbetsministeriet.

Till **justitieministeriets** förvaltningsområde hör bl.a. beredningen av språklagstiftningen. Dessutom hör särskilt samiska ärenden till justitieministeriets verksamhetsområde.

Miljöministeriet ansvarar för beredningen av författningar som gäller byggande. Förbättringar gällande hinderfri rörlighet i bebyggd miljö har eftersträvat med hjälp av lagstiftning redan i ett par decenniers tid.

Även **kommunikationsministeriet** vidtar inom sitt eget förvaltningsområde åtgärder som påverkar tillgängligheten till kulturtjänster. Ministeriet publicerade i början av år 2005 åtgärdsprogrammet *Kohti esteetöntä viestintää* (Mot hinderfri kommunikation) som en del av regeringens nationella bredbandsstrategi. Ett av åtgärdsprogrammets prioriteringsområden är tillgängliga katalogtjänster. Hösten 2005 blev utredningen om katalogtjänster för syn- och hörselskadede klar.

För närvarande har undervisningsministeriet en representant från expertorganen som verkar inom de andra ministeriernas förvaltningsområden, bl.a. i det riksfattande handikapprådet (VANE), delegationen för romska ärenden (RONK), delegationen för etniska relationer (ETNO) och delegationen för minoritetsärenden. Samarbetet mellan undervisningsministeriet och Rundradion har en egen arbetsgrupp.

Undervisningsministeriets **Kommission**

för handikappade och kultur under åren 2003–2005 har lyckats med att skapa en fungerande diskussionskanal mellan aktörerna inom kulturbranschen, handikapporganisationerna och de olika förvaltningsområdena. Kommissionens arbete har främjat uppkomsten av samarbetspro-

jekt över olika sektorsgränser och har med de evenemang den har ordnat fört diskussionen om de handikappades rätt till kultur framåt. Det är viktigt att dialogen som har kommit igång bra fortsätter även i framtiden i det nya expertorganet som fokuserar på frågor om tillgänglighet.

Åtgärder:

Undervisningsministeriet skall

- tillsätta ett nytt expertorgan som fokuserar på tillgången till kultur. Dess uppgifter kunde bl.a. vara att
 - främja genomförandet av åtgärdsprogrammet *Lika tillgång till konst och kultur* med hjälp av information, olika evenemang och kurser
 - stödja tjänsten Kultur för alla i dess uppgift
 - samordna samarbete över sektorsgränserna för att förbättra tillgången till konst och kultur
 - i sitt arbete utnyttja den sakkunskap som andra organ har (t.ex. delegationen för etniska relationer, delegationen för romska ärenden, delegationen för minoritetsärenden och sametinget)
 - upprätthålla och skapa internationella kontakter för utbyte av bästa praxis för tillgänglighet till kultur
 - delta i uppföljningen av genomförandet av detta åtgärdsprogram.
- i samarbete med läroinrättningarna inom området och arbetsministeriet utreda sätt att främja möjligheterna att arbeta inom konstens område för personer som är handikappade eller tillhör en kulturminoritet
- inleda regelbundna förhandlingar med Penningautomatföreningen om bidragsansökningar som gäller bådass verksamhetsområde.

5 Genomförande och uppföljning av programmet

Programmet består av åtgärder som undervisningsministeriet avser att genomföra senast år 2010. Tillgången till konst och kultur skall i första hand främjas genom resultat- och informationsstyrning från undervisningsministeriets håll. En del av de främjande åtgärderna kan genomföras genom allokering av de befintliga anslagen och en del kräver ytterligare resurser.

Verkställandet av programmet kräver uppskattningsvis totalt ett tillägg om **1 700 000 euro** på nivån för år 2005 för statsbudgetens verksamhetsområde konst och kultur före utgången av år 2010. Anslagstilläggen fördelar sig bl.a. på följande sätt:

- Anslaget som beviljas verksamheten för tjänsten Kultur för alla ökas med 30 000 euro så att det uppgår till 60 000 euro år 2010.

- Anslaget som anvisas till handikappgruppernas kulturverksamhet och till förbättring av tillgången till kultur ökas med 225 000 euro så att det uppgår till 450 000 euro år 2010.
- Stödet för lättläst litteratur (tillgänglig litteratur) ökas med 50 000 euro så att det uppgår till 100 000 euro år 2010.
- Genomförandet av åtgärderna i programmet kräver uppskattningsvis dessutom ett tillägg om 1 400 000 euro på nivån för år 2005 för andra anslag inom statsbudgetens huvudklass konst och kultur (till exempel stöd för mångkulturalism och antirasistiskt arbete, stöd för samekulturen, anslag för digitalisering av kulturarvet och uppbyggnad av kulturella nättjänster och utgifter för de synskadades bibliotek Celas verksamhet) före utgången av år 2010.

Genomförandet av åtgärdsprogrammet utvärderas inom undervisningsministeriets årliga resultatplanerings- och utvärderingsprocess samt inom de underställda ämbetsverkens och institutionernas resultatstyrningsprocesser. Undervisningsministeriet följer utvecklingen av tillgängligheten vid andra konst- och kulturinstitutioner med hjälp av tidsbestämda utredningar och enkäter. Dessutom samlar undervisningsministeriet in respons om genomförandet av detta åtgärdsprogram av minoriteterna och specialgrupperna till underlag för sitt eget utvecklingsarbete.

Undervisningsministeriet utarbetar under år 2011 en helhetsutvärdering av genomförandet av åtgärdsprogrammet och åtgärdernas effekter. Utvärderingen tjänar som underlag för fortsatta åtgärder.

6 Litteratur

För regionernas styrka. Åtgärdsprogram för kultur-, idrotts- och ungdomspolitisk regionutveckling – riktlinjer och prioriteringar åren 2003-2013. Undervisningsministeriets publikationer 2004:21. <http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2004/opm21/opm21.pdf>

Amatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Taustamuistio. Opetusministeriön monisteita 2004:1. http://www.minedu.fi/opm/koulutus/amatillinen_koulutus/pdf/amm_eritop_toimenpideohj.pdf

Kohti esteetöntä viestintää. Toimenpideohjelma. Ohjelmia ja strategioita 1/2005. Liikenne- ja viestintäministeriö. http://www.mintc.fi/oliver/upl400-OS%201_2005.pdf

Kulttuuria kaikille. Esitys vammaiskulttuurin ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi. Opetusministeriön työryhmien muistioita 30:2002. <http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/kulttuuriakaikille/kuvailu.html>

Laaksonen, Elina 2005, Esteetön opiskelu yliopistoissa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6. <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/opm06/tiivistelma.html>

Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma. Barnkulturpolitiskt program. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29. <http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2003/opm29/kuvailu.html>

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:7. <http://www.minedu.fi/julkaisut/hallinto/2003/tr07/tiivistelma.html>

Konst är möjligheter. Förslag till statsrådets konst- och konstnärspolitiska program. Konst- och konstnärspolitiska kommissionen TAO. Undervisningsministeriet, 2002. <http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmatyo/tao.html>

Lika tillgång till konst och kultur. Förslag till åtgärdsprogram av Kommissionen för handikappade och kultur. Undervisningsministeriets publikationer 2004:29, svenskt sammandrag. <http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2004/opm29/sammandrag.doc>

Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta. Statsrådets principbeslut om konst- och konstnärspolitiken. Undervisningsministeriets publikationer 2003:20. <http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmatyo/tao.html>

Ytterliga information

Sakkunnigorgan

Delegationen för etniska relationer:

http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/04_etniset_suhteet/02_etno/index.jsp

Delegationen för romska ärenden RONK:

<http://www.romani.fi>

Det finländska nätverket Design For All:

<http://www.stakes.fi/dfa-suomi/>

Det riksomfattande handikapprådet VANE:

<http://www.vane.to/svindex.html>

Minoritetsombudsmannen:

http://www.mol.fi/mol/se/06_arbetsministeriet/02_organisation/02_minoritetsombudsmannen/index.jsp

Databaser

Rådgivningstjänsten Kultur för alla:

<http://www.kulttuuriakaikille.fi/svenska.html>

Databas med material om jämlikhet:

<http://www.yhdenvertaisuus.fi/svenska/>

Invalidförbundets sida om hinderfrihet:

<http://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/index.html>

Webbplatsen Papunet som fokuserar på att utveckla nättjänster för talskadade och användare av lättläst språk finns på adressen <http://www.papunet.net/index.se.php>. Webbplatsen har även länkar till Tikoteekkis, Selkokeskus och LL-centers webbplatser.

Tillgång till nättjänster

En artikel om tillgången till nättjänster och många länkar finns på W3C (World Wide Web Consortium) Finlands webbplats på adressen <http://www.w3c.tut.fi/reports/2003/0508wai-intro/index.html>

Delegationen för informationsförvaltningen inom den offentliga förvaltningens (JUHTA) tillgänglighetsanvisningar om nätinnehåll översatta till finska på adressen <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/juhta/home.nsf/pages/06D2E977451D62FFC2256C1300392172?Opendocument>

Synskadades Centralförbunds anvisningar för tillgänglig information finns på adressen

<http://www.nkl.fi/tietoa/esteettomyys/tiedons.htm>

Tjänst för att utveckla och bedöma de offentliga webbtjänsternas kvalitet:

<http://www.laatuaverkkoon.fi/kvalitetpawebben/>

OPETUSMINISTERIÓ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation